

خاندان عاليه لغاری رند بلوچ

تحقيق و نگارش:

مرتضى سارانی

www.ketab.ir

- سرشناسه : سارانی، مرتضی، ۱۳۷۹
عنوان و نام پدیدآور : خاندان عالیہ لغاری رند بلوچ، تحقیق و نگارش، مرتضی سارانی
مشخصات نشر : سراوان: نسیم حجاز ۱۳۹۹
مشخصات ظاهری : ۸۰ ص. جدول نمودار
شابک : 978-622-614919-8
وضعیت فهرست نویسی : فیبا
موضوع : لغاری (خاندان)
موضوع : Laghari famili
رده بندی کنگره : CS1419
رده بندی دیویی : ۹۳۹/۳۰۹۵۵
شماره : ۷۴۱۹۸۳۷
کتابشناسی :
ملی :
وضعیت رکورد : فیبا
کتابشناسی :

شناسنامه کتاب :

نام کتاب: خاندان عالیہ لغاری رند بلوچ

تحقیق و نگارش: مرتضی سارانی

ناشر: نسیم حجاز

قطع و تعداد صفحات: وزیری ۸۰ ص

نوبت چاپ: اول ۱۴۰۰

شابک: ۸-۶۱۴۹۱۹-۶۲۲-۹۷۸

شمارگان: ۱۰۰۰

قیمت: ۳۰۰۰۰ تومان

فهرست مطالب

۷	مقدمه
۱۲	معرفی نامه
۱۲	زادگاه و پراکندگی
۱۲	تیره‌های خاندان لغاری
۱۲	۱- عالیانی : شامل
۱۲	۲- جوگیانی : شامل
۱۳	۳- بغلانی : شامل
۱۳	۴- هیبتانی : شامل
۱۳	۵- رمدانی
۱۳	۶- حاجبانی : شامل
۱۳	۷- نالبر
۱۳	۸- چاندیه
۱۳	۹- کالوئی : شامل
۱۳	۱۰- هدیانی : شامل
۱۳	۱۱- باتوانی : شامل
۱۴	نسب نامه :
۱۵	مهاجرت به سنده
۱۷	وابستگی به سلطنت نالپور بلوچ
۱۹	رجال قبیله لغاری بلوچ
۱۹	شاعران خاندان لغاری
۲۰	شاعران دوره اول (دوره نالپوران)

- ۲۰..... نواب غلام محمد خان اول لغاری
- ۲۲..... نواب ولی محمد خان اول لغاری
- ۲۸..... علی آباد عرف رنی کوت :
- ۳۱..... ایات آغازین ساقی نامہ اکبر :
- ۳۱..... ایات پایانی
- ۳۱..... ایات آغازین ساقی نامہ اصغر :
- ۳۱..... ایات پایانی :
- ۳۳..... نکاتی از کتاب بی ہمتای موعظت نامہ :
- ۳۴..... نواب نامدار ذوالعز و الافتخار
- ۳۷..... ۱... نواب علی محمد خان اول لغاری :
- ۴۰..... ۲... نواب غلام محمد خان ثانی لغاری
- ۴۲..... اشعاری در مدح امیران عالی تبار سندھ :
- ۴۵..... ۳... نواب غلام اللہ خان اول لغاری
- ۴۷..... ۴... نواب غلام شاہ خان اول لغاری
- ۴۹..... ۵... نواب حاج محمد خان لغاری
- ۵۰..... ۶... نواب اللہ داد خان اول لغاری
- ۵۴..... آثار ادبی نواب الہداد خان در زبان سندھی :
- ۵۵..... ۷... نواب احمد خان لغاری
- ۶۹..... منتخبی از اشعار نواب صاحب در دیوان ولی:
- ۷۰..... خاتمہ

مقدمه

زبان و ادب پارسی در ممالک همسایه ایران زمین از دوران فتوحات سلسله‌های مختلف ایرانی بعد از اسلام رواج یافت همچنین پذیرایی و استقبال بی نظیر ادیبان و اندیشمندان حاضر در این ممالک از زبان پارسی امری موثر در نهادینه شدن این زبان در روح و جان جامعه و مردم این دیار گردید برخی از دربارهای همسایه ایران زمین با وجود داشتن زبان مخصوص خود باز هم شیفته رسایی و زیبایی ادبی زبان شیرین و بلاغ پارسی گشته و این امر تا بدانجا پیش می‌رفت که به دستور امیران و حاکمان وقت زبان پارسی به زبان درباری برگزیده می‌شد، مملکت سنده^(۱) واقع در سرزمین‌های شرقی ایران بزرگ یک ناحیه آباد و وسیع است که تاریخ و تمدنی چند هزار ساله دارد این سرزمین تاکنون برفراز قله تاریخ قرار داشت و از آن دیار مردان بزرگی سر برآورده‌اند.

با روی کار آمدن سلسله سیمه^(۲) در سنده به فرمان سلطان فیروز شاه تغلق^(۳) زبان پارسی به دربار راه یافت و در عهد سلطنت اکبر شاه مغول^(۴) از شاهان سلسله گورکانی مغول^(۵) در هند زبان پارسی به زبان مکاتباتی سندیان و هندیان تبدیل شد و در این عصر کاتبان مشهوری در این سرزمین رشد یافتند. پس از آنکه سلطه بابریان هند بر سنده کمرنگ شد گروهی از عباسیان^(۶)

۱- واقع در کشور پاکستان.

۲- از سلسله‌های هندی حاکم بر هند و سنده می‌باشد.

۳- از شاهان سلسله سیمه می‌باشد.

۴- مشهورترین سلطان سلسله گورکانیان مغول در هند است.

۵- سلسله‌ایی از مغولان و اولاد تیمور لنگ که بر هند حکومت می‌کردند، پایتخت ایشان دهلی بود.

۶- عباسیان سنده نام اختصاری دو قبیله به نام‌های کلهووره و داوود پوتره است که جدشان محمد چنی خان در ۲۵۹ ه. ق از مکران به سنده آمد، شهرت این قبائل به عباسی از آن جهت است که مدعی هستند اولاد حضرت عباس علیه السلام می‌باشند و این ادعایشان با یک شجره نسب و نظریه ارائه شده است اگرچه برخی محققین و مورخین ایشان را در شمار قبائل بلوچ آورده‌اند و معتقدند نظریه عباسی بودنشان مردود است اما هم چنان خود قبائل مذکور بر این امر پافشاری دارند و شاید انتسابشان به آن حضرت برای مشروعیت دادن به سلطنتشان در سنده بوده باشد- الله اعلم.

مشهور به کلهوره^(۱) و داوود پوتره^(۲) توانستند بر قسمت هایی از سنده و بهاولپور^(۳) حاکم گردند با حمایت امیران سلسله های مذکور از زبان پارسی و انتخاب آن به عنوان زبان دربار این بار دوره ایی جدید در تاریخ زبان پارسی در سنده شروع شد که در این ایام شاعران و ادیبان مشهوری پدیدار گشتند. پس از لشکرکشی قبائل بلوچ به رهبری امیر چاکرخان رند اعظم^(۴) به عنوان سردار سرداران قبائل بلوچ به دهلی و همراهی همایون مغول^(۵) در جهت بازستاندن سلطنت از دست رفته اش از دست سوریان^(۶)، همایون مغول سرزمین های وسیع و حاصل خیزی را در پنجاب و ملتان و سنده به بلوچ ها اعطا کرد که در این ممالک حکومت های بلوچی شکل گرفت به عنوان مثال در اطراف دهلی حکومت فرخ نگر^(۷) به دست سلسله چاکرانی^(۸) رند

۱- نام قبیله حاکم بر مملکت سنده است که ماخوذ از لقب جد بزرگشان می باشد.

۲- از قبائل ساکن در سنده، پنجاب و پاکستان واقع در کشور پاکستان می باشند این قبیله را مورخین در دو نظریه ریشه یابی کرده اند که در نظریه اول متعلق به اولاد حضرت عباس علیه السلام هستند و نظریه دوم حاکی از بلوچ بودن ایشان است - الله اعلم.

۳- ریاست بهاولپور از قسمت های خودمختار و گاه مستقل در مرز سنده بود که تحت امر امیران سلسله داوود پوتره مشهور به عباسی بود و امروزه واقع در کشور پاکستان است.

۴- یکی از رهبران بزرگ و مشهور در قوم بلوچ است که در قرن ۱۵ میلادی جانشین پدرش امیر شحک خان رند شد وی با حمایت از همایون مغول و به کین خواهی پسرش شهید امیر میران شاه رند به سوریان هند حمله کرد و توانست آنها را شکست داده و همایون را در رسیدن به سلطنت کمک بسیاری نمود، در عوض همایون جاگیرات بزرگی از جمله ممالک پنجاب، ملتان و سنده را به بلوچ ها اعطا کرد.

۵- دومین سلطان سلسله بابریان - گورکانیان - در دهلی بود که توسط شیرشاه سوری از سلطنت خلع شد و به دربار های همسایه پناهنده گردید تا آنکه با حمایت و کمک سردار سرداران قبائل بلوچ توانست ارتشی جرار از بلوچان پلنگ نماد با خود همراه کند و سلطنت از دست خود را باز پس گیرد.

۶- گروهی از افاغنه هستند که ایشان را با نام سوری می شناسند و معروف ترین امیرشان شیرشاه سوری بود، وی با تسلط بر دهلی پایتخت بابریان برای مدتی حاکم بخش هایی از هند گردید اما جانشینانش قدرت وی را نتوانستند حفظ کنند و در مقابل حمله مجدد همایون شکست خوردند.

۷- یکی از نواحی اسکان نوابان خاندان چاکرانی رند بلوچ در اطراف دهلی بود که سرانجام توسط نواب دلیل خان چاکرانی رند بلوچ سلسله چاکرانی تاسیس شد و کاخ فرخ نگر مرکز حکومت بلوچان چاکرانی در دهلی بود، سرانجام این سلسله با سلطه انگلیس و سیک ها منقرض گردید.

۸- اولاد و احفاد امیر چاکرخان رند اعظم می باشند که در دهلی ساکن شدند و نسبشان به نواب الله داد خان عرف دادن خان رند فرزند امیر چاکرخان می رسد.

بلوچ بود، در منکیره پنجاب سلسله‌های ملیانی، جسکانی^(۱) و در ملتان سلسله میرانی^(۲)، در دیره جات^(۳) پنجاب سلسله میرانی^(۴) هوت بلوچ و سرانجام در جونه گره و خدیا واقع در گجرات هند سلسله‌هایی از بلوچ‌ها و پشتون‌ها تحت عنوان عامیانه موسوم به خانجی به معنی حاکم حکومت کردند.

گروهی از هوت‌ها و رند‌های بلوچ که در لشکریان امیر چاکرخان رند اعظم در پنجاب ساکن شده بودند و ایشان را تالپور و لغاری می‌نامیدند در عهد حکومت میان یار محمد خان و میان نور محمد خان کلهوره به دربار سنده مشرف و معطوف شدند و بنابر رشادت‌ها و اعمال بی‌نظیر خود به سرعت در دربار صاحب جایگاه و موقعیت خاصی گشتند، یکی از سرداران معروف و موفق این دوره امیر محمد شهادت خان تالپور^(۵) است که با سرکوب فساد شاهزاده مغول^(۶) توانست مقام وزارت اعظم دربار سنده را کسب نماید و سرداران لغاری به عنوان حامیان و پیروان او اعلام وفاداری کردند، مدتی بعد با شروع نزاع^(۷)

۱- ملیانی‌ها اولاد ملائم بی‌بی رند نواده امیر چاکرخان از نسل پسرش میرسپه دار خان می‌باشند که وی حاکم قلعه منکیره بود و بعد از او برادرش جسک خان جد جسکانی‌ها حاکم شد و حکومت در خاندان او ادامه یافت.

۲- اولاد و احفاد امیر میران شاه ثانی فرزند امیر شهادت خان ثانی فرزند امیر چاکرخان اعظم می‌باشند که در بخش‌هایی از ملتان به حکومت دست یافتند.

۳- مجموعه سه ناحیه موسوم به دیره غازي خان، دیره اسماعیلی خان و دیره فتح خان که به ترتیب توسط سه برادر بنامهای امیر غازي خان، امیر اسماعیل خان و امیر فتح خان تاسیس شدند، دیره جات گفته می‌شود.

۴- میررانی‌ها از قبائل قدرتمند و مشهور بلوچ در پنجاب هستند که برای چندین قرن بر نواحی وسیعی از پنجاب حاکم بودند، در خصوص نسب ایشان محققین دو نظریه را ارائه کرده‌اند که در نظریه اول این قبیله منتسب به ایل بزرگ تری موسوم به دودائی است و در نظریه دوم منسوب به ایل هوت هستند - الله اعلم.

۵- فرزند سردار میروتک خان تالپور و ملقب به رفعت مدار است وی با ثروت شخصی خود قریه شهدادپور و سایر نواحی را در مملکت سنده آباد کرد و پروانه حاکمیت از جانب سلطان مغولی دهلی دریافت کرد این مسئله باعث رنجش امیران کلهوره شد.

۶- شاهزاده معزالدین مغول در پنجاب به فساد مشغول بود.

۷- این نزاع توسط امیران کلهوره و با به شهادت رساندن امیر بهرام خان اول تالپور آغاز شد، دلیل این کار توطئه در باربان علیه امیر تالپور بود و حکمران کلهوره از قدرت‌گیری امیر تالپور و توجه سلطان دهلی به آن شهید احساس خطر می‌نمود البته تنها امیر بهرام خان نبود که به شهادت رسید بلکه امیر صوبدار خان و امیر بجار خان نیز در این ماجرا به شهادت رسیدند و از لغاریان میر هوت خان و نواب غلام محمد خان اول همراه امیران تالپور توسط حکمرانان سلسله کلهوره شهید شدند.

بین شاہان کلہورہ و سرداران تالپورو لغاری کہ از جانب سلطان محمد شاہ فرخ سیر مغول حمایت می شدند^(۱) جنگی بین طرفین در مکانی موسوم به هالانی^(۲) به وقوع پیوست که در نتیجه آخرین امیر سلسلہ کلہورہ میان عبدالنبی خان در این نبرد شکست خورده و سلسلہ کلہورہ از سلطنت سنده برکنار گردید با این فتح و پیروزی تالپوران با حمایت لغاریان و سایر قبائل بلوچ بہ سلطنت رسیدند مورخان تاریخ این واقعہ را ۱۴ نوامبر ۱۷۸۳ میلادی ذکر کرده اند، تالپوران پایتخت خود را شہر خدایاد انتخاب کردہ و زبان پارسی را بہ عنوان زبان رسمی و دربار خود برگزیدند بہ این ترتیب وابستگی و علاقہ دربار تالپوران بلوچ بہ زبان پارسی نسبت بہ کلہوریان بیشتر بود و در جذب شاعران و ادیبان مشہور از سراسر آسیا موفق بودند.

در این ایام خاندان لغاری بلوچ کہ قبل و بعد از سلطنت ہمراہ و یاور تالپوران بودند در صحبہ حضور فعال داشتہ و سردارشان نواب ولی محمد خان اول^(۳) با تصاحب مقام وزیر اعظم بہ عالی ترین مقام کشور پس از امیر تالپور دست یافت و مشرف بودہ شان بہ دربار تالپوران کہ محل تجمع ادیبان و شاعران پارسی زبان بود موجب شد تا فوق ادبی لغاریان بیش از دیگران در ادبیات پارسی موثر باشد، پیش از این نواب غلام محمد خان اول با زبان پارسی آشنائی داشت و استاد زبان پارسی صاحبزادگان تالپور بود و پس از این لغاریان در مجالس ادبی دربار تالپوران بلوچ بہ پیشرفت چشمگیری دست یافتند.

ظہور شعرای جدید در خاندان لغاری و حمایت ہمہ جانبہ امیران عالیہ تالپور از نوابان ممدوح بیش از پیش بر پیشرفت نوابان عالی تبار در ادبیات پارسی تاثیر داشت، مملکت سندہ و امیران تالپور را دشمنی جدید با اہداف استعماری تہدید می کرد کہ از آن با عنوان استعمار پیر و روباه مکاریاد

۱- سلطان دہلی، سلطان محمد فرخ سیر با صدور سند پادشاهی بہ نام امیر محمد شہدادخان تالپور و اولادش ایشان را بہ رسمیت شناخت این امر باعث شد کہ حکمرانان کلہورہ احساس خطر کنند و دست بہ شہادت امیران محمد شاهی تالپور بزنند.

۲- واقع در مملکت سندہ است.

۳- فرزند شہید نواب غلام محمد خان اول لغاری است.

می شود و این پر تزویران و مکاران روزگار کسانی جز انگلیسیان نیستند که در لباس میش به طعمه می رسند افسران ملعون به بهانه دوستی به دربار امیران موصوف آمده و هرچه نوابان ممدوح بر اسب نصیحت و اصل حقیقت سوار بودند و در رسوایی آن ملعونین اسب نصیحت می دوانیدند کارساز واقع نشده و چاره بر این جادوی انگلیسیان نیافتند.

سرانجام در ۱۸۴۳ میلادی ارتش متجاوز انگلیس در مکانی موسوم به میانی^(۱) در مقابل ارتش تالپور صف آرائی کردند و سلطنت تالپوران در این نبرد خاتمه یافت، با روی کار آمدن انگلیسیان در ۱۸۴۳ بر سنده و کنار گذاشته شدن زبان پارسی از دربار سنده و جایگزین شدن زبان انگلیسی به جای آن دیگر شعرا و ادیبان زبان پارسی در سنده جایگاه خود را از دست داده و وارد دوره زوال شدند، در این ایام خفت بار که نام و اعتبار سندیان به تنگ آمده بود هنوز نوابان ممدوح خاندان عالیه لغاری بلوچ دست از حمایت ادبیات پارسی نکشیده و در جهت پیشرفت آن تمام تلاش خود را نمودند با وجود تمام این تلاش ها با زهم نتیجه مطلوبی حاصل نشد و آن عظمت گذشته از بین رفت و به تاریخ پیوست.

آنچه در این کتاب آورده ایم مختصری بر زندگی، شرح احوال و آثار نوابان لغاری بلوچ است که اکنون در صفحات تاریخ جز نام از ایشان چیزی نمانده است.

با سپاس فراوان

مرتضی سارانی